

תורה שבעל-פה

"במעגלי המשנה" — משנה (א')

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	$(9 \times 1) + (13 \times 1)$	—	22 נקודות
פרק שני	—	(13×4)	—	52 נקודות
פרק שלישי	—	(13×2)	—	<u>26 נקודות</u>
סה"כ	—		—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

פרק ראשון (22 נקודות)

עיין במקורות שבנספח, וענה על שתי שאלות: על שאלה 1 — **חובה** (9 נקודות), ועל **אחת** מן השאלות 2-3 (13 נקודות).

שבת

1. שאלת חובה

- א.** ציין מהו אב המלאכה של "המנכש", לפי שתי דעות, ונמק את שתי הדעות. (4 נקודות)
- ב.** (1) "המלקט עצים: אם לתקן...".
על פי מובאה זו, הסבר בלשונך מטרה זו של לקיטת עצים.
(2) "המלקט עשבים... אם לבהמה – כמלא פי הגדי".
על פי מובאה זו, הסבר בלשונך מהי המטרה של לקיטת עשבים, והסבר בלשונך מהו השיעור שהמלקט מתחייב בו.
(5 נקודות)

- 2. א.** הרב מנחם המאירי שאל שתי שאלות על דין המלקט עשבים.
(1) השאלה הראשונה של הרב המאירי — "ואע"פ שהקרקע מכל מקום מיתקן בכך?".
הסבר את השאלה של הרב המאירי ואת תשובתו. בדברך הסבר את המושג "אינו מתכוון".
(2) השאלה השנייה של הרב המאירי — "ואע"פ שהוא פסיק רישיה?".
הסבר את השאלה של הרב המאירי ואת תשובתו. בדברך הסבר את המושג "פסיק רישיה".
(10 נקודות)
- ב.** כתוב מקרה שבו המלקט עשבים יהיה "חייב שתיים". (3 נקודות)

- 3. א.** (1) לפי הרמב"ם, באיזה מקרה הקורע על מתו פטור?
(2) לפי הרמב"ם, באיזה מקרה הקורע על מתו חייב, ומדוע הוא חייב?
(6 נקודות)
- ב.** (1) "כל המקלקלין – פטורין" — על פי דברי בעל "ערוך השולחן", הסבר מהו קלקול שהעושה אותו פטור, ומדוע הוא פטור.
(2) הסבר את המושג "מלאכת מחשבת" בהקשר של הלכות שבת.
(7 נקודות)

פרק שני (52 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 4-8 (לכל שאלה – 13 נקודות).

4. תורה, מצוות ודרך ארץ

- א. "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון..." .
 כתוב שני פירושים לביטוי "דרך ארץ", והסבר לפי אחד מן הפירושים האלה, מדוע היגיעה בתלמוד תורה עם דרך ארץ "משכחת עוון". (7 נקודות)
 ב. "כל המכבד את התורה... שמעטר אותה בנועם מידותיו... ואז הוא מכובד על הבריות".
 (הרב מנחם המאירי)
 (1) לפי הרב המאירי, הסבר מהו כבוד התורה.
 (2) כיצד הבריות מכבדות אדם "המכבד את התורה"?
 (6 נקודות)

5. צדקה וחסד

- א. "מי שיש לו מאתיים זוז – לא ייטול לקט, שכחה ופאה ומעשר עני".
 (1) מדוע קבעו חכמים דווקא סכום של מאתיים זוז?
 (2) לדברי הרב יעקב בן אשר ("בעל הטורים"), מאתיים זוז הם סכום שהיה מקובל בימי המשנה, אולם כיום הדין אחר. מהו הדין כיום, ומהי הסיבה לשינוי הדין?
 (8 נקודות)
 ב. "הצדקה צריכה שתהיה מכוונת לתכלית עזרת הדל בהווה, וביותר – היות צופייה על הטבת מצבו בעתיד, למען יהיה לו פתח תקווה שיוכל למצוא חיית ידו מיגיע כפו בלא תשועת אדם".
 (הרא"ה קוק)
 על פי הרא"ה קוק, הסבר ונמק את דברי המשנה: "מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא ייטול". (5 נקודות)

6. מידות

- א. "הרוצה שייתן ולא ייתנו אחרים – עינו רעה בשל אחרים" – כתוב שני פירושים למשפט המודגש בקו. (5 נקודות)
 ב. (1) באר את המושג "אונאת דברים", וכתוב דוגמה אחת.
 (2) מדוע "אונאת דברים" גדולה מ"אונאת ממון"? כתוב שתי סיבות.
 (8 נקודות)

7. תפילה וברכות

- א. (1) "רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה. אמרו לו: 'מה מקום לתפילה זו?' " (משנה).
מה הייתה סיבת התמיהה על תפילה זו?
- (2) "בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שלא יארע דבר תקלה על ידי..." (גמרא).
הראי"ה קוק הסביר כך את המשפט המודגש בקו:
"היינו בדעות, שלפעמים יאמרו דעות אמתיות לפני קטני דעת, והם מחוסר הכנתם לקבלם, יוצאים על ידי זה לתרבות רעה ונכשלים בתקלות עצומות".
הסבר בלשונך את דברי הרב קוק.
(9 נקודות)
- ב. כתוב שני הסברים לביטוי "מעין שמונה עשרה". (4 נקודות)

8. מועדים — יום הכיפורים

- א. "האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה... חייב".
(1) הסבר את הביטוי המודגש בקו.
(2) באיסורי אכילה אחרים שיעור האכילה הגורם לחיוב הוא "כזית".
מדוע שיעור האכילה הגורם לחיוב ביום הכיפורים שונה מ"כזית"?
(9 נקודות)
- ב. "התינוקות - אין מענין אותן ביום הכיפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שיהיו רגילין במצוות".
הסבר את הביטוי המודגש בקו. (4 נקודות)

פרק שלישי (26 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 9-14 (לכל שאלה – 13 נקודות).

9. זהירות מפגיעה בממון הזולת ובמרחב הציבורי

א. "מרחיקין גורן קבועה מן העיר חמישים אמה... ומרחיק מנטיעותיו של חברו ומנירו, כדי שלא יזיק".

יש גורמים מזיקים שחכמים קבעו את שיעור ההרחקה המדויק שלהם מן העיר ("חמישים אמה"), ויש גורמים מזיקים שחכמים לא קבעו את שיעור ההרחקה המדויק שלהם מן העיר ("כדי שלא יזיק").

הסבר מדוע נהגו כך חכמים. (4 נקודות)

ב. "אין עושין בורסקי אלא למזרח העיר. רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערבה".

(1) לדעת תנא קמא, עושים בורסקי רק לכיוון מזרח העיר. כתוב שתי סיבות לדעה זו.

(2) מהו הטעם לדברי רבי עקיבא "חוץ ממערבה"?

(9 נקודות)

10. כבודו של אדם

א. במשנה נכתב ששנאת הבריות מוציאה את האדם מן העולם.

כתוב שני פירושים לשנאת הבריות. (4 נקודות)

ב. "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך".

(1) לפי רשב"ץ (הרב שמעון בן צמח דוראן), אין כוונת משנה זו ללמדנו על איסור גזל

או על איסור עשיית נזק.

מדוע ברור לרשב"ץ שאין זו כוונת המשנה?

(2) כתוב מהי הדרך לקיים את הוראת המשנה, ומהי המטרה של הוראה זו.

(9 נקודות)

11. ארץ-ישראל ומצוותיה

א. (1) הסבר מדוע מביאים ביכורים דווקא "מפירות שבהרים" ו"מתמרות שבעמקים".

(2) יש מחלוקת בין תנא קמא לרבי יוסי הגלילי אם מביאים ביכורים מעבר הירדן.

מהו הטעם של כל אחד מהם?

(9 נקודות)

ב. איזו מידה ממידות האדם מקרא ביכורים מחזק, וכיצד מקרא ביכורים מחזק מידה זו?

(4 נקודות)

12. הבאת העומר

- א. "משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הַגֶּף כולו אסור".
מה גרם לרבן יוחנן בן זכאי להתקין תקנה זו? (5 נקודות)
- ב. "העומר היה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש".
(1) מה היה מתיר קרבן העומר, ומה היה מתיר קרבן שתי הלחם?
(2) מדוע היה קרבן העומר עשוי שעורים, וקרבן שתי הלחם היה עשוי חיטים?
(8 נקודות)

13. תקנות

- א. "יש מקום לתלמיד ותיק לחדש, ולתקנות חכמים לפי צורכי השעה. אולם גם מה שנתחדש, נושא עליו חותם תורה מסיני".
(הרב שאול ישראלי)
באיזה תנאי תוכל תקנה חדשה לשאת חותם של "תורה מסיני"? (4 נקודות)
- ב. (1) "הלל התקין פרוזבול, מפני תיקון העולם".
הסבר מהו "פרוזבול", וכתוב מה גרם להלל להתקין פרוזבול.
(2) מדוע אין השביעית משמטת את הלואתו של "המוסר שטרותיו לבית דין"?
(9 נקודות)

14. שנת שמיטה

- א. בנוגע למכירת כלים המשמשים לחקלאות בשנת שמיטה לאדם שחשוד על השביעית, נכתב במשנה:
"זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת לעברה - אסור; לאיסור ולהיתר - מותר".
(1) הסבר את שני החלקים של הכלל, ונמק אותם.
(2) אדם שמִפְּר כָּלל זה עובר על איסור מן התורה.
כתוב מהו איסור זה.
(7 נקודות)
- ב. הסבר את שני הדינים האלה:
(1) "מחזיקין ידי גויים בשביעית".
(2) "הקפת החנות אינה משמטת".
(6 נקודות)

בהצלחה!

נספח

משנה שבת, פרק י"ב, משנה ב'

החורש כל שהוא;
המנפש והמקרסם והמזרד כל שהוא –
ח"ב.

המלקט עצים:

אם לתקן –
כל שהן,
אם להסק –
כדי לבשל ביצה קלה.

המלקט עשבים:

אם לתקן –
כל שהן,
אם לבהמה –
כמלא פי הגדי.

הרב מנחם המאירי, בית הבחירה, מסכת שבת, דף קג, ע"א

המנכש – והוא הסרת עשבים רעים מתוך הירקות. ואף הוא תולדת חורש, ויש מחייבים אותו משום זורע.

והמקרסם – והוא הקוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקון האילן.
והמזרד – והוא קציצת ענפים אף מן הלחים, מצד שיש שם הרבה יותר מדאי. ואף הם תולדת חורש, ויש מחייבים בהם משום נוטע. וכל אלו שיעורם בכל שהוא.
המלקט עצים מן האילנות: אם לתקן את הקרקע או האילן – שיעורו בכל שהוא ככל אותם שהזכרנו. ואם להיסק – שיעורן בכדי לבשל בהן ביצה קלה.
וכן המלקט עשבים מן המחובר: אם לתיקון הקרקע – שיעורו בכל שהוא, ואם לבהמה כמלא פי הגדי. ואע"פ שהקרקע מכל מקום מיתקן בכך? הואיל ואינו מתכוין פטור מצד התיקון.

ואע"פ שהוא פסיק רישיה? פירשוהו בגמ' בשאין הקרקע שלו ואין נוח לו בכך. וכל שאין נוח לו במלאכה הנמשכת ממעשיו אין בו דין פסיק רישיה. אבל בקרקע שלו חייב אף מצד התקון אע"פ שאינו מתכוין לו. ואם עשה משהו חייב מצד התקון לבד, ואם עשה בכדי מלא פי הגדי חייב שתיים.

משנה שבת, פרק י"ג, משנה ג'

הַקּוֹרֵעַ בְּחֻמָּתוֹ וְעַל מְתוֹ,
וְכָל הַמְקַלְקֵלִין –
פְּטוּרִין.
וְהַמְקַלְקֵל עַל מְנַת לְתַקֵּן –
שְׁעוּרֵי כְּמִתְקָן.

רמב"ם, פירוש המשנה, מסכת שבת, פרק י"ג, משנה ג'

מקלקל על מנת לתקן – כגון שהרס כדי לבנות.
ואמרו הקורע על מתו פטור, אם היה מת שאינו חייב עליו קריעה.
ואמרו הקורע בחמתו פטור, דברים אלו דחויים, וההלכה שהקורע בחמתו או על מת
שחייב עליו קריעה – חייב. ונעשה הקורע בחמתו ועל מתו חייב, מכני שהוא משכך
חמתו ומיישב נפשו באותה הקריעה, והרי הוא כמתקן.

הרב יחיאל מיכל אפשטיין, ערוך השולחן אורח חיים, סימן רמ"ב, סעיף כ"ג

המקלקלין פטורין, אלא אם כן קלקל על מנת
לתקן. אבל המקלקל בלבד, כגון שסותר בניין
שלא על מנת לבנותו – פטור מן התורה, מטעם
דאין זה מלאכת מחשבת, דבמשכן היו כל
המלאכות לתיקון ולא לקלוקל.